

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande

Minister

Annette Holmberg-Jansson

Föredragande

Specialsakkunnig

Fredrik Rönnlund

Justerat

Omedelbart

Nr 57

Begäran om utlåtande om utkast till förordningar som
utfärdas med stöd av föräldraskapslagen

ÅLR 2022/4464

75 S2

Beslut

Landskapsregeringen beslöt lämna följande utlåtande om utkast till förordningar som utfärdas med stöd av föräldraskapslagen.

Landskapsregeringen hänvisar till tidigare lämnade utlåtanden om justitieministeriets utkast på regeringsproposition med förslag till föräldraskapslag (beslut S221E18 och S221E29) och utlåtande till riksdagens lagutskott (S222E79), vilka beskriver allmänna synpunkter att beakta i föräldraskapslagsreformen. I nämnda utlåtanden beskrivs behörighetsfördelningen mellan riket och Åland på ifrågavarande rättsområde, liksom den på Åland i jämförelse med riket avvikande myndighetsstrukturen på området.

I de aktuella förordningsutkasterna föreskrivs att handlingarna enligt vissa bestämmelser i föräldraskapslagen ska upprättas på blanketter enligt formulär som har fastställts av Institutet för hälsa och välfärd. Därtill regleras det om blanketter i samband med rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Landskapsregeringen önskar påminna om att enligt självstyrelselagens 36 § 1 mom. är Åland enspråkigt svenskt, liksom ämbetsspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen på Åland är svenska. Därför behöver tillämpningen av föräldraskapslagen, inklusive ovan nämnda blanketter och tillhörande anvisningar, fungera på svenska. Landskapsregeringen förutsätter vidare, så som tidigare framförts, att tillräcklig information och utbildning om reformen tillhandahålls på svenska för Ålands hälso- och sjukvård och för kommunernas socialvård på Åland. I övrigt har landskapsregeringen inte uppmärksammat något att anmärka på i förordningsutkasterna.

Beslut

Landskapsregeringen beslöt att lämna ett utlåtande om en reform av lagstiftningen om mentalvårds- och missbrukartjänster.

Landskapsregeringen konstaterar att avsikten är att den nya lagstiftningen ska träda i kraft 1.1.2023, och att behandling i riksdagen sker under hösten 2022. När ändringar i rikets lagstiftning görs med en så snäv tidtabell försvårar eller omöjliggör det Ålands möjlighet att göra nödvändiga anpassningar av landskapslagstiftningen i tid. På rättsområden där lagstiftningsbehörigheten är delad, så som på området för de gällande missbrukar- och mentalvårdslagarna, enligt hur redogörs för nedan, uppstår ofta sådana behov av anpassningar. Under den period från att ny lagstiftning träder i kraft i riket, till att anpassningar träder i kraft i landskapslagstiftningen, kan brister i rättssäkerheten uppstå för personer som omfattas av lagstiftningen på Åland.

Enligt självstyrelselagen (1991:71) för Ålands 18 § 12 punkt utgör hälso- och sjukvård, landskapets lagstiftningsbehörighet, med de undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkten. 27 § 30 punkten stadgar att behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, mediciner och produkter av läkemedelstyp och narkotiska ämnen, är rikets behörighet. Enligt 18 § 13 punkten i självstyrelselagen, utgör socialvård, landskapets behörighet. Enligt detaljmotiveringen till punkten i regeringsproposition (RP 73/1990 rd) innefattar begreppet socialvård förutom den egentliga socialvården även, bland annat, missbrukarvård och nykterhetsarbete. Däremot är enligt 27 § 24 punkten i självstyrelselagen, administrativa ingrepp i den personliga friheten, rikets behörighet. Enligt detaljmotiveringen till punkten, i nämnd regeringsproposition, ska frågor som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten regleras i rikslagstiftningen på samtliga rättsområden inklusive "gällande bestämmelser om *'sinnessjuklagstiftningen, såvitt angår den del av lagstiftningen, som innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantastligheten eller äger samband med straffprocessen eller straffverkställigheten'*".

Den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet ordnas av landskapsmyndigheten Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), med grund i landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård. Socialvården ordnas av Ålands kommuner, med grund i landskapslagen (2020:12) om socialvård. Landskapslagen (2020:13) om socialvårdens förvaltning och tillsyn på Åland, reglerar även socialvårdens organisering på Åland. Därtill tillämpas även speciallagstiftning på social- och hälsovårdsområdet. Mentalvårdslagen (FFS 1116/1990) tillämpas av ÅHS till den del den utgör rikets behörighet. Lagen om missbrukarvård (FFS 41/1986) tillämpas av kommunerna och ÅHS i aktuell lydelse till den del den utgör rikets behörighet. Till den del lagen om missbrukarvård utgör åländsk behörighet tillämpas den i lydelse 31.12.1992, enligt 71 § självstyrelselagen. Med grund i nämnda lagar ordnas alkohol- och drogarbete och missbrukarvård av kommunerna och av Ålands hälso- och

sjukvård. Förebyggande av psykisk ohälsa (motsvarande mentalvårdsarbete i rikets lagstiftning) ordnas av både kommunerna och av ÅHS.

Gällande föreslagen ändring i 18 § i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (FFS 566/2005) behöver följande beaktas: Lagen om missbrukarvård (FFS 41/1986) gäller på Åland, inom åländsk behörighet, i lydelse 31.12.1992. På Åland kan rehabilitering således även efter 31.12.2022 beslutas ordnas med stöd av 3 § (i åländsk lydelse) i lagen om missbrukarvård. Det måste säkerställas att personer på Åland som ordnats rehabilitering enligt lagen om missbrukarvård inte blir utan rätt till de förmåner som stadgas om i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner. Rehabilitering för personer som lider av rusmedelsproblematik, kan även ordnas enligt landskapslagen (2011:114) om hälso- och sjukvård och enligt landskapslagen (2020:12) om socialvård.

Landskapsregeringen noterar att ändringar föreslås i lagen om missbrukarvård (bl.a. i 3 §) och i mentalvårdslagen (3 §), för att ändra ansvarsfördelningen från *kommun* till *välståndsområde*. Dessa ändringar omfattar även sådana uppgifter som utgör rikets behörighet (i exemplen ovan primärt administrativa ingrepp i den personliga friheten). Omorganiseringen av social- och hälsovården i riket till välfärdsområden gäller inte Åland och utkastet till regeringsproposition beaktar inte den avvikande organisationsstrukturen på Åland. Ovan nämnda lagändringar utgör exempel och är inte utslutande sådana områden där frågan aktualiseras i utkastet till regeringsproposition.

Vad gäller lagstiftningens innehåll och tydlighet generellt kan som tillägg påpekas följande: Specialmotiveringen till 33 b § i lag om ändring av socialvårdslagen använder i vissa sammanhang det idag gällande begreppet i 24 §, "alkohol- och drogarbete" i stället för det nya föreslagna begreppet "rusmedels- och beroendearbete", medan det i andra sammanhang i motiveringen används begreppet "rusmedelsarbete". Detta kan uppfattas som att specialmotiveringen endast avsett att omfatta vissa former av beroende (rusmedelsberoende), varför avsikten kan behöva förtydligas. Specialmotiveringen till, åtminstone, 28 § i lag om ändring av hälso- och sjukvårdslagen använder också begreppet "alkohol- och drogarbete" i vissa sammanhang.

I ingressen till utkast till Social- och hälsovårdsministeriets förordning om godkänd vård vid narkotikabrott förefaller hänvisningen till 78 § 2 mom. hälso- och sjukvårdslagen (FFS 1326/2010) vara felaktig.

I ingressen till lag om ändring av lagen om missbrukarvård (FFS 41/1986) om vilka paragrafer som upphävs, görs en hänvisning till 4 §, som inte föreslås upphävd utan ändrad i stycket som följer.